

LÆRERVEILEDNING OG UNDERVISNINGSSOPPLEGG TIL

«HENRI»

- en film om seksuelle overgrep og betydningen av støtte

Forebyggende undervisning om seksuelle overgrep og vold for videregående opplæring og ungdomstrinn.

UTGIVER: Voksne for Barn 2019 ©
LAYOUT OG GRAFISK PRODUKSJON: Grafisk Form as

OM FILMEN:
Tittel: HENRI
Varighet: 20 minutter
Bilder: Emil Gurvin
Manus og regi: Johannes Fürst
Produsent: Fürst og Far Film og Fjernsyn

Dette prosjektet er støttet av ExtraStiftelsen Helse og Rehabilitering.

ISBN: 978-82-92488-87-4 (trykk)
ISBN: 978-82-92488-88-1 (PDF)

OM UNDERVISNINGSSOPPLEGGET

Boka *Seksuelle overgrep og vold*¹ er et verktøy for å fremme dialog og innsikt i møtet med barn og unge, og gi hjelp til å planlegge og gjennomføre forebyggende tiltak i barnehage og skole.

Forfatterne Magne Raundalen og Jon-Håkon Schultz har begge omfattende praksis- og forskningskompetanse om vold og seksuelle overgrep. Gjennom sitt arbeid har de begge erfart at dette er vanskelige tema å snakke om for de som daglig møter barn og ungdom i skolen. Samtidig er disse arenaene er noen av de viktigste når det gjelder tillit og trygghet, samtale og mulighet for tidlig avdekking og hjelp.

Barnehage og skole ble løftet frem som viktige tiltaksområder i regjeringens tiltaksplan for å bekjempe vold og seksuelle overgrep mot barn *En god barndom varer livet ut* (2014–2017). Som en oppfølging til dette, ble rammeplanene for de pedagogiske utdanningene endret fra 1. august 2016.

Det betyr at lærere og førskolelærere skal få styrket kunnskap om å se tidlige tegn, vite hvilke tiltak som kan settes i verk og hvordan de bør samarbeide med andre faggrupper. Selv om lovverk og rammeverk er skjerpet, har vi erfart at mangel på kompetanse, verktøy og metoder, ofte hindrer skolene i å arbeide forebyggende mot vold og seksuelle overgrep.

Etter en idé fra historien om Kaja og Kathrine i boka, har Voksne for Barn produsert «Henri». Dette er en film om vonde hemmeligheter, vennskap og håp – til bruk i forebyggende undervisning mot vold og seksuelle overgrep i ungdomsskole og videregående opplæring. Johannes Først har vært ansvarlig for manus og regi. Målet er å gjøre arbeidet til Raundalen og Schultz enda mer praktisk og anvendelig i undervisningen – som et tillegg til, og med støtte i, boka. I dette materialet presenteres et undervisningsopplegg som følger filmen.

¹Raundalen, Magne og Schultz, Jon-Håkon (2016) Seksuelle overgrep og vold: Forebyggende undervisning i skolen. Universitetsforlaget

MÅL FOR UNDERVISNINGSOPPLEGGET

Gjennom film og samtaleopplegg er det et mål at elevene skal få:

- › kunnskap om hva seksuelle overgrep er.
- › vite hvorfor det er så viktig å si ifra, og hvem man kan si ifra til.
- › vite at det er mulig å få hjelp.
- › hjelp til å sette ord på handlinger, tanker og følelser.
- › se betydningen av vennskap og reflektere rundt hva man kan gjøre som venn om man får mistanke eller informasjon om overgrep.
- › oppleve at voksne tåler å snakke om disse temaene og å ta imot det barn og unge forteller.
- › få innsikt i hvordan noen som har opplevd seksuelle overgrep har det.

INNHold OG ORGANISERING

Voksne for Barn har utarbeidet et undervisningsopplegg på to skoletimer (en og en halv time, pluss pause). Med utgangspunkt i filmen har vi laget forslag til oppgaver for refleksjon og samtale. Filmen tar 20 minutter å vise og «ettersnakk-filmen» tar seks minutter.

Vi anbefaler at det er minst to voksne til stede i klassen når undervisningen gjennomføres. Det kan være to eller flere lærere som kjenner klassen godt, eller helsesykepleier, miljøarbeider eller rådgiver.

Tidspunkt for undervisningen bør vurderes godt. Det kan være en fordel å unngå siste time på dagen, fredager eller rett før ferier, slik at det er tid og mulighet til oppfølging av enkeltelever i etterkant ved behov.

FORBEREDELSE

Lærerens rolle i forebyggende undervisning er både å formidle kunnskap om vold og seksuelle overgrep, å få elevene til å reflektere over temaet, å formidle at det er viktig å snakke om det og at voksne tåler å ta imot det unge forteller.

Alle voksne som skal delta i undervisningen må ha sett filmen og bør ha lest boka *Seksuelle overgrep og vold* før opplegget tas i bruk. I historien i boka, som filmen er basert på, finnes gode eksempler og forklaringer på mye av det man bør være forberedt på at elevene vil kunne spørre om.

En viktig lovpålagt oppgave er å melde fra om mistanke om overgrep i henhold til skolens rutiner. Den forebyggende undervisningen bør være et tema i fellestid, slik at alle på skolen er godt kjent med innholdet i opplegget og hvilke rutiner og tiltak skolen har for å følge opp ved mistanke eller informasjon om seksuelle overgrep. Det bør gis informasjon til aktuelle kommunale instanser og skolen kan vurdere et

tettere samarbeid med f.eks. PP-tjenesten, barnevern, familievern, helsestasjon for ungdom og politi i forbindelse med gjennomføringen. Skolen må være forberedt på at noen kan ha behov for oppfølging i etterkant. Det er ikke uvanlig at en eller flere elever etter slik undervisning signaliserer at dette er noe de selv har opplevd, eller at de har venner eller bekjente som har fortalt om overgrep. Her vil boka til Raundalen og Schultz være en viktig kilde til kunnskap og råd. I tillegg er det referert til viktige ressurser i forberedelse og oppfølging bakerst i dette heftet.

Hvis en elev signaliserer at han eller hun blir utsatt for vold eller seksuelle overgrep er det viktig å anerkjenne den unges følelser og vise at du har forstått det han eller hun har formidlet. Oppstår dette i en time, så si at dere kan snakke sammen om dette etter timen. Alle skoler skal ha rutiner for oppfølging av mistanke om overgrep. Gjør deg godt kjent med disse på forhånd og følg rutinene i det du foretar deg.

Hva gjør du hvis du har mistanker eller får informasjon om overgrep?

- Lytt alltid til et barn eller en ungdom som ønsker å fortelle deg noe!
- Ingen lærer skal håndtere dette alene eller være alene med en bekymring. Snakk alltid med leder eller kollegaer om bekymringen.
- Det er også mulig å drøfte en bekymring anonymt med barnevernet.
- Ved milde eller uklare symptomer som grunnlag for mistanke, bør samtale med barnet vurderes. Generell bekymring skal meldes til barnevernet, mens konkret informasjon skal anmeldes til politiet.
- Du har et selvstendig ansvar for å melde fra, meldeplikt og avvergerplikt går foran taushetsplikt. Dersom ansvarlig leder ikke tar ansvar for å ta saken videre, har du ansvar for å ta det videre til et annet ledernivå, eller selv melde til politi og barnevern.
- Dokumentér all håndtering av saken.
- Husk at det ikke er skolen som er ansvarlig for videre vurdering, avdekking eller etterforskning! Dette er barnevernet og politiet sitt ansvar.

Les mer på bufdir.no

For enkelte lærere kan det være vanskelig å gjennomføre denne type undervisning på grunn av egen erfaring. Det bør legges til rette for veiledning, støtte og åpenhet i forbindelse med gjennomføring av opplegget.

DEL 1:

INTRODUKSJON OM SEKSUELLE OVERGREP

Elevene deles inn i grupper på fire, maks fem, og setter seg rundt hvert sitt bord. Det er viktig å tenke godt over hvordan man setter sammen gruppene, slik at elevene er mest mulig trygge på hverandre.

INNLEDNING (5 MIN)

Forslag til hva lærer kan si:

I dag skal vi se filmen «Henri» som handler om seksuelle overgrep, vonde hemmeligheter og vennskap. Og om det å få hjelp. Seksuelle overgrep er dessverre vanligere enn det vi gjerne liker å tro.

For å forstå hvor vanlig det er, kan det være nyttig å si noe om statistikken – det vil si tall på hvor mange som opplever dette:

En av fem voksne kvinner har vært utsatt for seksuelle overgrep i barndommen, mens det er én av ti gutter som utsettes for dette. Her kan det være store mørketall fordi det er vanskelig å si ifra om overgrep. Det betyr faktisk at det kan være snakk om tre-fire stykker i en klasse, hvis man tar utgangspunkt i gjennomsnittet! Nær én av 20 voksne kvinner har opplevd voldtekt før de er 18 år. Det er også mer enn én elev i hver klasse. Til sammen kan det være mange på vår skole og hvis du ser for deg fotballag, vennegjenger etc. er

sannsynligheten ganske stor for at du kjenner noen som er eller har vært utsatt for det.

Deretter introduserer læreren filmen:

Filmen handler om Henriette, eller Henri som hun kalles, og venninnene hennes Anine og Kaja. Jentene går på videregående, og er klare for juleball på skolen. (Til ungdomsskoleelever: Som dere vil se, er det både alkohol og andre ting i filmen. Det er derfor viktig for dere å huske at dette er ungdommer som er eldre enn dere). Men det skal vise seg at Henri har en vond hemmelighet som hun ikke har fortalt venninnene sine om. De begynner å ane at noe er galt.

DEL 2: FILMEN HENRI

Se film (20 min)

DEL 3: SAMTALE OG REFLEKSJON - HVA ER SEKSUELLE OVERGREP? (20 MIN)

Hensikt: Få forståelse for hva et seksuelt overgrep er.

Organisering: Del inn i gruppe på fire og fire. Alle grupper får et A3-ark og post-it-lapper.

Forslag til hva lærer kan si:

Nå skal vi snakke om og lære litt mer om dette temaet som dere kanskje ikke har snakket så mye om tidligere. Det er helt vanlig at man kan synes dette er ekkelt, vanskelig, forferdelig. Likevel er det så viktig å snakke om! Vi vet at det tar gjennomsnittlig 17 år før man tør å snakke om at man har vært utsatt for et seksuelt overgrep. Gjennom å snakke om det vil vi skape større åpenhet og gi mulighet for å si ifra tidlig hvis man har vært utsatt for et seksuelt overgrep.

- › Hva tenker dere når dere hører ordet seksuelle overgrep?
Hva kan være eksempler på det?
- › Hva definerer om det er et seksuelt overgrep?

Dere får noen post-it-lapper hvor dere kan skrive ned det dere tenker – skriv én ting på hver lapp.

Først de to første spørsmålene, deretter gjør dere det samme med det siste.

Når alle har tenkt ferdig går dere en runde rundt i gruppen og presenterer én og én lapp for hverandre. Legg A3-arket dere har fått på gulvet i midten av gruppen, evt. heng det på veggen, og sett lappene på dette når de presenteres. Det er ikke lov til å kommentere eller diskutere andres lapper underveis. Dere får ti minutter til å snakke sammen, og så vil jeg høre litt om hva dere har drøftet i gruppa.

- › Lærerne går rundt og følger opp gruppene.
- › La gruppene presentere kort.
- › Skriv opp definisjonen på seksuelle overgrep på tavla og utvid med noe mer hvis det er behov for dette.

I boksen til høyre finner du informasjon du kan bruke som bakgrunnsmateriale eller hvis du ønsker å komme med tilleggsopplysninger.

HVA ER SEKSUELLE OVERGREP?

Eksempler på hva overgrep kan være:

Seksuelle overgrep er ufrivillig fysisk kontakt som for eksempel berøring, beføling, slikking, suging, fingring, onanering, samleie og voldtekt. Seksuelle overgrep kan også være handlinger uten fysisk kontakt som for eksempel at noen viser deg pornografi, blotting, filming, fotografering og kikkende. Hvis noen viser deg kjønnsorganet sitt på en måte du ikke liker, eller viser deg pornografiske bilder eller film uten at du ønsker det, kan det også være et seksuelt overgrep.

Hvis noen gjør disse tingene med deg mot din vilje er det et overgrep, men det er også et overgrep hvis noen gjør dette mot deg uten at du er i stand til å samtykke – altså at du ikke kan si ja, for eksempel fordi du sover, er full eller er ruset. Det regnes også som et overgrep hvis du ikke er i stand til å ta et valg selv, for eksempel fordi du er veldig ung.

Overgrep begås ofte av en man kjenner. Det kan være en i klassen, en trener, noen i familien, en venn eller en kjæreste. Foreldre kan også utsette barn for seksuelle overgrep. Da kalles det incest.

Forklaring lærer kan bruke:

Ingen har lov til å gjøre noe seksuelt med deg hvis du ikke vil, da er det et seksuelt overgrep. Et overgrep kan skje ved at noen blir presset, truet eller lurt til å gjøre seksuelle handlinger med andre, må se på andre som gjør seksuelle handlinger eller må gjøre seksuelle handlinger med seg selv mens noen ser på. Du kan lese mer på ung.no

Kilde: ung.no

DEL 4:

SAMTALE OG REFLEKSJON - FILMEN, SEKSUELLE OVERGREP OG VIKTIGHETEN AV Å FÅ HJELP (35 MIN)

Hensikt: Reflektere over hva man kan gjøre som venn hvis man mistenker at noen har vært utsatt for seksuelle overgrep.

Organisering: Fortsette å sitte i gruppene og diskutere oppgavene der og deretter felles refleksjon etter hver oppgave. Skriv oppgavespørsmålene på tavlen etter hvert.

Forslag til hvordan lærer kan presentere oppgaven:

A. I filmen uttrykkes mange sterke følelser.

- › Kan dere prøve å sette ord på hva dere tror Henri og venninnene tenker og føler?
- › Hva tror dere er vanlig å føle i en slik situasjon?
- › Hvilke tanker kan man få?

Anine og Kaja så jo helt konkret at Henri gikk til SMISO (Støttesenter mot incest og seksuelle overgrep). Men det er jo ikke alltid man ser det så klart.

- › Hvilke andre signaler tenker dere at Henri gav i filmen?
- › Kan dere tenke dere andre signaler på at man har vært utsatt for seksuelle overgrep?

Snakk sammen to minutter i gruppen. Deretter en runde i fellesskap.

B. Det er et stort ansvar Anine og Kaja blir sittende med når de tar del i Henriette sin hemmelighet. Vi vet ikke om de sa fra til noen voksne, men Henriette hadde heldigvis allerede kontakt med hjelpeapparatet. Det er viktig å ikke holde på slike hemmeligheter. Dette må man få hjelp til og det er det voksne som har ansvar for å sørge for.

- › Hva kan man si, og hvem kan man si ifra til?
- › Hva skal til for at det skal være trygt, eller at man har mot til å snakke om det?

Snakk sammen to minutter i gruppen. Deretter en runde i fellesskap.

- C.** Kaja og Anine synes nok det var vanskelig å vite hva de skulle gjøre, og hvordan de kunne være til støtte for Henriette. Men de ga ikke opp, og vi så til slutt at de fulgte henne til SMISO, noe som så ut som var til hjelp for Henriette.
- › Hva tenker dere man kan gjøre for å få hjelp hvis man er utsatt for seksuelle overgrep?
 - › Hva kan venner gjøre for å være en god venn i en slik situasjon?

Bruk post-it-lapper og skriv forslag til hva man kan gjøre som venn. Skriv én ting på hver lapp som i sted. Bruk A3-ark og legg på lappene på samme måte som i sted – én og én lapp uten å kommentere hverandres lapper.

Velg de to viktigste lappene på hver oppgave. Presenteres i gruppen og lærer skriver opp.

- D.** Henriette gikk til på SMISO for å få god hjelp, og hjelp er kjempeviktig!
- › Vet dere andre steder man kan gå eller kontakt for å få hjelp?
 - › Hvor kan man finne informasjon om dette, og hvordan

kan vi sørge for at alle ungdommer har denne informasjonen? Idéer?

- › *Tenk litt for dere selv og ta en runde i gruppen. En i gruppen (som lærer spør) noterer underveis.*

Lærer og eventuelt elever gjør en oppsummering senere som kan henge i klasserommet!

Instruer elevene til å tenke seg litt om og deretter ta en runde i gruppa hvor deltakerne sier en ting av gangen. Ta tiden og bruk tre-fire minutter på hvert oppdrag. Lærer og eventuell støtteperson går rundt i gruppene.

DEL 5: **ETTERSNAKK-FILMEN** (5 MIN)

Forslag til hva lærer kan si:

Det er laget en kort «ettersnakk-film» med Johannes som har laget denne filmen, og Ane som jobber med og kan mye om ungdom og seksuelle overgrep. Både filmen om Henri og «ettersnakk-filmen» kan dere finne på nett (YouTube) slik at dere kan se den flere ganger eller dele den med noen dere tenker burde se dette.

Se film.

DEL 6: **OPPSUMMERING** (10 MIN)

Forslag til hva lærer kan si:

Nå har vi hørt Johannes og Ane snakke om noe av det som er viktig at vi sitter igjen med etter disse timene:

A. Hva tenker dere er det aller viktigste dere har lært?

B. Samme to og to – deretter innspill som lærer skriver opp.

Som lærer kan man si at det er viktig å si ifra til noen, og at gruppene har jobbet godt med å finne ut av hvem man kan snakke med.

C. Vi har også hørt dem snakke om at så alvorlige ting ikke kan være hemmelig. Dette er viktig for at den det gjelder skal kunne få hjelp. Dere har reflektert godt rundt hva dere kan gjøre for en venn eller klassekamerat dersom dere får vite noe sånt.

Vise til innspillene som ble skrevet opp i del 4. Spørre om det er noen som har noe å tilføye.

D. Det er hjelp å få!

Lærer tar med disse tre punktene helt til slutt hvis det ikke har blitt tydelig i oppsummeringen fra elevene. Avslutning fra læreren kan være som følger:

Som Ane sa tar det gjennomsnittlig 17 år fra man er utsatt foret seksuelt overgrep til man sier ifra. Det er forferdelig at noen skal bære på dette så lenge og det aller viktigste budskapet er at man må si ifra og det er hjelp å få!

Lærer oppsummerer hvem dette kan være for eksempel familievern, barnevern, krisesenter, politi, andre voksne, hvor finnes disse i vår kommune og hva gjør de? Det bør lages en lokal oversikt over kontaktinformasjon og litt om de ulike hjelpetjenestene.

Informasjon om og telefonnummer til Alarmtelefonen for barn og unge (www.116111.no, tlf. 116 111 – brosjyrer til utdeling kan bestilles og deles ut til alle). Heng opp i klasserommet!

Tilslutt kan lærer spørre hvordan det har vært å delta. Si at dette er et tema som skolen tar alvorlig og vil følge opp ved å vise og minne om at de er tilgjengelige for elevene.

Det er viktig at lærer og andre på skolen tar opp tråden jevnlig etter at filmen er vist og undervisningsopplegget er gjennomført. Det kan ta lang tid å få tillit og mot til å si ifra!

RESSURSER PÅ NETT:

Læringsressurs for voldsforebygging og livsmestring i barnehage og skole: **jegvet.no** (Bufdir)

Nasjonal veiviser ved vold og overgrep: **dinveit.no** (NKVTS)

Snakkemedbarn.no (RVTS)

FOR MER INFORMASJON:

Ønsker du å drøfte din bekymring med noen? Ta kontakt med rådgiverne hos Voksne for Barn på vfb.no eller på tlf. 810 03 940

VOKSNE FOR BARN
Stortorvet 10 › 0155 Oslo › Tlf: 48 89 62 15 › vfb@vfb.no › vfb.no